

PERSONALIA

ZENOSKE (ZEN) IWATSUKI (10. 8. 1929–15. 9. 2015)

Ve věku 86 let zemřel pravděpodobně nejvýznamnější současný japonský bryolog, vynikající znalec mechů nejen rodného Japonska, ale i celé jihovýchodní Asie. Jeho působení bylo prakticky celý život spojené s Hattoriho botanickou laboratoří (Hattori Botanical Laboratory), po určitou dobu působil též jako profesor na univerzitě v Hirošimě. V Hattoriho botanické (v podstatě až na malé výjimky bryologické) laboratoři působil jako „druhý muž“ (Assistant Director), až do konce svého života byl po smrti S. Hattoriho jedním z ředitelů laboratoře. Stejně tak působil až do smrti S. Hattoriho jako Associate Editor jednoho z nejvýznamnějších bryologických periodik „The Journal of the Hattori Botanical Laboratory“, jehož vydávání se po smrti S. Hattoriho v roce 1992 ujal.

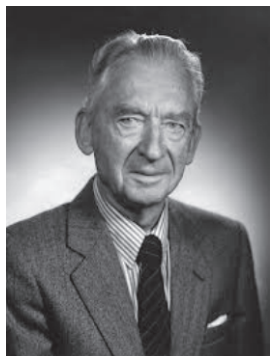
Na rozdíl od většiny významných japonských současníků byl Zen bryologem „širokého záběru“, jeho spektrum pokrývalo nejen mechy, ale částečně i játrovky. I když se některým skupinám mechů (*Plagiothecium* a příbuzné rody, *Fissidens*, *Anomodon* aj.) věnoval podrobněji, nikdy se neomezil pouze na zmíněné skupiny. To mu umožnilo dokončit rozsáhlé pětisvazkové dílo, započaté neméně významným odborníkem na mechy Akirou Noguchim, „Illustrated Moss flora of Japan“ (1987–1994), koordinovat zpracování materiálů mechů z japonských expedic nebo publikovat obsáhlé fyto geografické či fyto ceno logické studie. Samozřejmě se rovněž spolupodílel nebo podílel na zpracování „Index Muscorum Japonicorum“, vydával obsažný exsikát „Musci Japonici exsiccati“ (s A. Noguchim) nebo „Bryophyta exsiccata“ (s M. Mizutanim). Z jeho rozsáhlé popularizační činnosti lze zmínit např. publikaci „Coloured Illustrations of Bryophytes of Japan“ (1972, spolu s M. Mizutanim, který zpracoval játrovky) nebo používané kompendium „Bryological Herbaria – A Guide to the bryological herbaria of the world“ (1976, s D. H. Vittem a S. R. Gradsteinem). Spolu s A. J. Sharpem se za japonskou stranu účastnil „The Hattori-Tennessee bryological expeditions“ v rámci Asie a Ameriky. Ne náhodou se stal po založení „International Association of Bryologists“ v roce 1966 jedním z místopředsedů této asociace, rozsáhlý by byl výčet jeho funkcí v rámci Japonska.

Je skutečně velmi obtížné z jeho rozsáhlé odborné, popularizační i organizační činnosti vybrat významnější momenty. Nelze však opominout ani Zenovy lidské vlastnosti a ochotu pomáhat všem kolegům. Když jsem se osobně poprvé setkal se Zenem na konferenci v Ženevě v roce 1979, po krátkých představovacích a uvítacích formalitách mne doslova šokoval otázkou, kterou významnou bryologickou literaturu by mi mohl koupit. Samozřejmě jsem se nad touto neočekávanou nabídkou zarazil a Zen okamžitě vysvětlil, že jako občan tehdejší „východní zóny“ nemám, jako mnozí západní kolegové, stejnou možnost si zakoupit práce z devizové oblasti. A on že prosazuje zásadu, že každý kolega má mít stejné materiální (v tomto případě literární) „zázemí“, aby jeho výsledky nebyly ovlivněny např. nedostupností literatury a mohly být založeny pouze na intelektuálních a pracovních schopnostech. Ostatně myšlenkou pomoci či poradit bylo poznamenané

i mé poslední osobní setkání se Zenem na konferenci v Singapuru (2008). Zen, jako významná osobnost východoasijské bryologie, byl pozván k návštěvě specializované prodejny akvariálních mechorostů (!) za účelem kontroly správnosti určení prodávaných rostlin a požádal mne o doprovod a spolupráci z hlediska expertízy prodávaných akvariálních játrovek.

Lze bez nadsázky říci, že to, co představoval dříve zesnulý Sin Hattori pro játrovky, pokrýval svým zaměřením Zen pro mechy. Jeho odchodem ztrácí světová bryologie vynikajícího znalce východoasijské flóry mechů a samozřejmě jednoho z posledních významných odborníků – bryologů morfologické éry taxonomie vůbec.

Jiří Váňa

ROLF SANTESSON (1916–2013)

Nestor švédské lichenologie. Universitu v Uppsale absolvoval prací na téma zpracování čeledi Verrucariaceae jižního Švédska (1939). Poté se začal intenzivně zajímat o lišejníky Jižní Ameriky a Antarktidy. Bohaté sběry z exotických zemí zužitkoval ve své dizertaci zaměřené na monografické zpracování foliikolních lišejníků (1952), v němž aplikoval poznatky J. A. Nannfeldta do systematiky lišejníků oponující všeobecně zažitému Zahlbrucknerovu pojetí. Dalším tématem, kterému se poté intenzivně věnoval, byli paraziti a parasymbionti lišejníků. Spo-

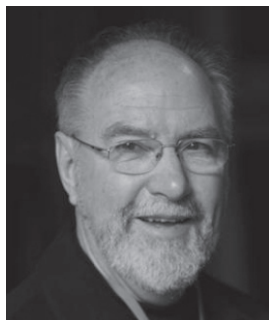
lu se svým synem Johanem se věnoval i významu sekundárních metabolitů v evoluci lišejníků. To vše ukazuje jeho úžasný cit pro zásadní témata, která se později stanou hybnou silou lichenologie druhé poloviny 20. století, což zcela zásadně promění tento obor v moderní disciplínu ovlivňující i další obory. Několik desetiletí v závěru své dráhy se věnoval soubisu lišejníků Švédska a Norska (1984), který později rozšířil i o lichenikolní houby (1993) a následně zahrnul i území Finska (2004). Díky své serióznosti, pracovitosti a pečlivosti se tyto checklisty staly určitým kodexem taxonomického pojetí a nomenklatury (které se speciálně věnoval). Jako pedagog vychoval řadu žáků (R. Moberg, L. Tibell, A. Tehler, G. Thor a další). Jako člověk – s typickou tváří Severana – působil nenápadně, tiše a skromně, přesto z něj sálala aura osobnosti. Jeho herbář i celkový stav herbářových sbírek v uppsalském Museum of Evolution (kde působil od r. 1958 jako ředitel) spolu s vynikající knihovnou činí radost pobývat a pracovat alespoň krátce na tomto pracovišti. Podobnou stopu zanechal i v Přírodovědném muzeu ve Stockholmu, kde působil v letech 1973–1981.

PETER W. JAMES (1930–2014)

Další klíčová osobnost světové lichenologie, která celou svoji odbornou aktivitu (1955–1990) strávila na jediném pracovišti, Britském přírodovědném muzeu v Londýně. Zásadní vliv na jeho dráhu lichenologa mělo seznámení s Josefem Poeltem (nazývaným papežem lichenologů), k němuž kuriózně došlo během jeho vojenské služby v poválečném Bavorsku (1955–1957), na kterou nastoupil brzy po svém příchodu do muzea. V r. 1958 s hrstkou nadšenců založil na půdě Britského přírodovědného muzea v Londýně Britskou lichenologickou společnost, což byl akt, kte-

rý zásadně ovlivnil druhou polovinu 20. století (mj. i vydáváním časopisu *Lichenologist*, který je dnes nejvýznamnějším oborovým periodikem; dopad založení BLS je jasně vidět i na skutečnosti, že v r. 1960 již měla téměř 200 členů). O dekádu později spoluzakládal Mezinárodní asociaci lichenologů (IAL) a stal se také jejím prvním prezidentem. Výsledky jeho práce mají široký záběr a význam. V první řadě to je zásadní význam pro poznání britské flóry: první checklist (1965) a různé formy a vydání flóry ve spolupráci s dalšími kolegy (1970, 1992, 2009). Dále je třeba jmenovat zásluhy o poznání lichenoflóry a rozvoj lichenologie jižní polokoule. Pozornost věnoval i fotobiontům lišejníků, především sinicím (práce týkající se cefalodií). Velmi důležitou prací byla typifikace jmen v Linnéově herbáři v Burlington House, sídle Linnéovy společnosti v Londýně (1994, spolu s P. M. Jørgensenem a C. Jarvisem). Dalším významným polem zájmu P. Jamese byla ochrana lišejníků a jejich prostředí, monitoring společenstev a druhů, bioindikace znečištění ovzduší a změn prostředí. Úzce spolupracoval s Nature Conservancy Council a později se stal jedním ze zakládajících členů organizace Plantlife. V neposlední řadě je třeba vyzdvihnout jeho zásluhy na budování amatérské základny (pořádání různých přednášek, určovacích kurzů a exkurzí) i výchově dalších generací lichenologů (jako školitel Ph.D. studentů i neformální rádce a pomocník mnoha návštěvníků herbářů muzea) a budování herbářů (mj. několik desítek tisíc vlastních sběrů z celého světa) a spolu s tím i kreditu lichenologie v Britském přírodovědném muzeu. Vedle lišejníků jeho další láskou byl svět umění, zejména hudby (především J. S. Bach). Byl i náruživým sběratelem (filatelie, staré mapy, kaktusy) a coby starý mládenec byl i výtečným kuchařem. Navštívil také Prahu i Slovensko, a tak mnozí čeští i slovenští lichenologové měli příležitost poznat ho osobně. Peter James byl monumentální osobností lichenologie; přesto již na první pohled byl typickým terénním botanikem (nikdy nepracoval s počítačem) a jako člověk působil nesmírně skromně až nesměle, zato však velmi srdečně a s velkým smyslem pro humor (což ostatně dosvědčuje množství fotografií s jeho úsměvem).

DAVID GALLOWAY (1942–2014)

Velmi významný novozélandský lichenolog, který strávil přes dvě desítky let ve Velké Británii, především v Britském muzeu, spolu se svým mentorem Peterem W. Jamesem (který zemřel několik měsíců před ním), po němž se stal i vedoucím oddělení (1987–1994). Je autorem téměř 400 publikací, mezi nimiž mají zcela zásadní význam dvě vydání novozélandské flóry lišejníků: první vydání z r. 1985 bylo prvním souborným zpracováním lišejníků z oblasti jižní polokoule, které mělo zásadní dopad na rozvoj

lichenologie celé jižní hemisféry. Druhé vydání o 22 let později bylo již dvoudílné monumentální dílo s celkovým počtem přes 2200 stran a představuje vzorové zpracování flóry, jež nemělo a nemá srovnání (např. cituje všechny novozélandské typy). Dalším velkým tématem jeho zájmu byla biogeografie tropických lišejníků. Spolu s P. M. Jørgensenem dlouhá léta (od r. 1982) pracoval na historii lichenologie; historii australské lichenologie (zachycené od r. 1690) publikoval v r. 2008. Kromě vlastní práce zanechal významnou stopu i jako velmi schopný organizátor (mj. president IAL v období 1987–1992), učitel, rádce a spolupracovník řady mladších lichenologů. Měl i široké kulturní zájmy, kromě historie ho poutal i svět hudby, ať už jako hudebníka (čelista a varhaník) či milovníka vážné hudby a oper (jeho manželka Patricie byla operní zpěvačkou). Poznal jsem ho jako nesmírně charismatickou osobnost a zároveň vtipného a přátelského člověka.

VAGN ALSTRUP (1944–2015)

Dne 18. 8. 2015 tragicky zemřel v 71 letech významný dánský lichenolog V. Alstrup. Byl zavražděn při loupežném přepadení jeho domu v Tanzánii; zároveň byla zraněna jeho žena, která však útok zřejmě přežila. Podrobnosti nebyly zveřejněny z důvodů probíhajícího vyšetřování a není ani známo, zda byl zadržen pachatel. Vagn Alstrup byl významným dánským lichenologem. Kromě Dánska (byl spoluautorem checklistu) podrobně zkoumal i další severská území (především Grónsko, dále Island a Skandinávie),

spolupracoval s polskými (zejména lišejníky Antarktidy, Špicberk a Vysokých Tater), ruskými (Arktida), litevskými a íránskými lichenology. Kromě lišejníků se věnoval lichenikolním houbám. V Africe působil souběžně řadu let a Tanzánii považoval za svůj druhý domov. Poslední dobou začal publikovat právě příspěvky týkající se afrických zemí (Somálsko, Tanzánie, Keňa). V. Alstrup navštívil ČR i Slovensko a zúčastnil se i dvou akcí naší sekce. Byl velmi přátelským, družným a veselým člověkem.

Jiří Liška